

СІМ'Я ТА СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Анотація. У дослідженні розглядаються основні функції сучасної сім'ї та процес їх трансформації у новітній демографічній історії, структура і типи сімейних об'єднань в Україні. Автором наголошується на принципах формування взаємовідносин та розподілу обов'язків у сучасній сім'ї.

Ключові слова: сім'я, шлюбно-сімейні відносини, демографічна історія, відтворення населення, Україна

Abstract. The student study examines the main functions of the modern family and the process of their transformation in recent demographic history, the structure and types of family associations in Ukraine. The author emphasizes the principles of relationship formation and division of responsibilities in the modern family.

Keywords: family, marriage and family relations, demographic history, population reproduction, Ukraine.

Сім'я являє собою невід'ємну складову життєдіяльності суспільства й відтворення населення. Це один із найдавніших соціальних інститутів, який, змінюючи свої форми, зберігався в умовах усіх відомих цивілізацій і культур. Сучасна сім'я являє собою інститут, який насправді увесь час перебуває під тиском соціально-економічних обставин і невпинно змінюється. Свою специфіку мають ці зміни на пострадянському просторі, де вони зумовлені як загальноцивілізаційними тенденціями розвитку шлюбно-сімейної сфери, так і впливом чинників, пов'язаних із системною кризою, а отже – несуть на собі особливо значний тягар невирішених соціальних, економічних, морально-етичних проблем [8, 6].

Природою та суспільством кожен чоловік готується до цього, щоб бути чоловіком, батьком, як кожна жінка – матір'ю і дружиною. Людина завжди думає про те, що залишиться після неї, коли вона піде з життя. Недарма помічено, що людина, як дерево, могутня своїм корінням. Тому, одружуючись, чоловік бере на себе величезну відповідальність – бути батьком, опорою в сім'ї [2, 68].

Однак із поширенням міського способу життя фактично все частіше сімейним життям керує жінка – дружина, мати. Авторитет батька значно впав через скорочення частки участі його в сімейних справах. У сучасних квартирах є всі, і діти часто не бачать трудового прикладу батька. Його праця майже повністю винесена за межі сім'ї. Інша річ – мати. Хоча вона також працює на виробництві, робочий день вдома теж існує. Проте, все одно батько – це сила, розум та опора сім'ї у життєвих питаннях. Батьківство – також іспит на соціальну та моральну зрілість чоловіка. Завжди є молоді люди, які бояться батьківства або не готові до нього. Зустрічаються пари, які до народження первістка жили нормально, а після його народження погіршили своє спілкування. Чоловік все частіше не з'являється вдома, уникає дитину та сім'ю [3, 89]. Це може вказувати на відсутність, недорозвинення батьківського почуття чи батьківської культури. Це хоч і неприємно, але не є чимось патологічним.

У наш час українська дійсність така, що в дитячих садках та школах із дітьми працюють переважно жінки, відчутним стає дефіцит чоловічого впливу на дітей. Навіть нетривала відсутність батька веде до того, що у дітей (особливо у

хлопчиків) починають розвиватися боягузтво, замкнутість, відокремленість, впертість, агресивність [3, 46–47]. Тому батьки мають заповнювати дефіцит свого впливу у сімейних стосунках. Інакше виховання буде неповноцінним. Від батьків діти сприймають такі риси, як міцність духу, силу, чоловічу надійність, заповзятливість, ставлення до протилежної статі. Син, батько якого уважний до матері, одружившись, вважає необхідним ставитися так і до своєї обраниці. Якщо батько усувається від роботи, то цю звичку переймають і діти [1, 94]. Отже, для повноцінного розвитку та виховання дитини необхідний інститут батьківства у сім'ях.

Окрім виховання дітей, мати ще є і господаркою. Вона мис, займається пранням, прибирає, готує їжу та виконує багато іншої роботи. Соціологами підраховано, що середнє домашнє навантаження жінки вдвічі більше від середнього домашнього навантаження чоловіка, а її загальне трудове навантаження більше на 15–20 % загального трудового навантаження чоловіка. Жінка-мати має подвійний робочий день – на виробництві та вдома. Звідси перевтома і знервованість, які негативно позначаються на взаєминах у сім'ї та на вихованні дітей [5, 28]. Професійні та сімейні функції матері вимагають великої напруги.

Зі всього сказаного можна зробити висновок, що для повноцінної сім'ї потрібні і батько, і мати. Адже від матері діти отримують ласку, ніжність, доброту та чуйність до людей, а від батька мужність, силу волі, уміння боротися та перемогати. Тільки поєднання цих аспектів формує повноцінну особистість.

Життя в сім'ї неможливе без спілкування в ній, спілкування між чоловіком і дружиною, між батьками та дітьми у процесі повсякденних стосунків. Спілкування у ній – це ставлення членів сім'ї один до одного, їхня взаємодія, обмін інформацією, їхній духовний контакт. Спектр спілкування може бути дуже різноманітним. Крім бесід про роботу, домашнє господарство, здоров'я, життя друзів і знайомих, воно містить обговорення питань, пов'язаних із вихованням дітей, мистецтвом, політикою і т. ін. [6, 289].

Задоволеність подружжя спілкуванням залежить від ступеня сумісності їхніх поглядів, цінностей. Не викликає сумніву те, що нервозність, невірніоваженість, замкнутість та інші негативні риси характеру є поганими супутниками сімейного спілкування [9, 192].

Психологами встановлено, що існує зв'язок між подружніми конфліктами та нервово-психічними розладами. Відсутність порозуміння в сім'ї призводить до пригніченості, відчуженості, погіршення психологічного та фізичного стану, значного зниження працездатності людини. Невміння спілкуватися може зруйнувати сім'ю. Основними компонентами культури спілкування є співпереживання, терпимість, поступливість, доброзичливість. Особлива здатність спілкування – вміння визнати цінність другого, навіть за розбіжності позицій [7, 87]. Тільки так можна досягти гармонії у сімейному житті.

Проте, проблеми перехідного періоду (соціальна незахищеність молодії сім'ї, відсутність у неї міцних гарантій необхідного матеріального достатку, житлова проблема) неспроможні підірвати сім'ю – найдавніший соціальний інститут, однією з основних функцій якої є репродуктивна. Різке зниження шлюбності та зростання розлучень, що відображають сучасну демографічну кризу, – явища

тимчасові. У системі цінностей українського народу сімейні стосунки завжди посідали одне з найголовніших місць. І сьогодні немає серйозних підстав припускати чи передбачати протилежне.

Джерела та література

1. Голод С. И. Социолого-демографический анализ состояния и эволюции семьи. Москва: Статистика, 2008. 24 с.
2. Демографические исследования: республиканский межведомственный сборник научных трудов / Академия наук Украинской ССР, Институт экономики; под ред. В. С. Стешенко. Вып. 14. Киев: Наукова думка, 1990. 135 с.
3. Жук О. Сучасні демографічні процеси в Україні. *Інформаційний бюллетень*. Ужгород, 1997. № 3. С. 15–17.
4. Журженко Т. Старая идеология новой семьи: демографический национализм России и Украины. *Семейные узы: модели для сборки* / ред. С. Ушакин Москва: НЛО, 2004. URL: Zhurzhenko_Tetiana%2FStaraiya_ydeolohyia_novoi_semy_demohrafycheskiy_natsyonalizm_Rossyy_Ukrayn__ru.pdf%3FPHPSESSID%3D6husu8mcu3b1aiuc5tbpjfk8a7&cLen=402101&chunk=true
5. Зацепин В. И. Молодая семья. Київ: Наук. думка, 1991. 114 с.
6. Злотников А. Г. Демографические идеи и концепции. Минск: Право и экономика, 2014. 388 с.
7. Кодекс о браке и семье Украины. Научно-практический комментарий. По состоянию на 1 августа 2000 г. Харьков: ООО «Одиссей», 2000. 496 с.
8. Лібанова Е. М., Аксьонова С. Ю., Бялковська В. Г. Сім'я та сімейні відносини в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку: монографія. Київ: ТОВ «Основа-Принт», 2009. 248 с.
9. Сімейне право України: навчальний посібник / кол. авторів; за ред. Т. В. Курило. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2014. 316 с.

Корольова Інна

Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського

УМОВИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ СІМ'Ї

Анотація. Формування українського інституту сім'ї пройшло складний та тривалий шлях становлення. Традиційні українські цінності змінювалися під тиском історичних процесів, релігії, людських забобонів та численних стереотипів. Особливо вагомим чинником у формуванні української сім'ї було надпотужне бажання кожного українця відповідати нав'язаним соціумом стандартам сімейного життя.

Ключові слова: інститут сім'ї, ментальність, материнство, дитина, виховання.

Abstract. The formation of the Ukrainian family institute has come a long and complicated way. Traditional Ukrainian values have changed under the pressure of historical processes, religion, human prejudices and numerous stereotypes. A particularly important factor in the formation of the Ukrainian family was the overwhelming desire of every Ukrainian to meet the standards of family life imposed by society.

Keywords: family institution, mentality, motherhood, child, upbringing.

Український інститут сім'ї у своєму розвитку пройшов складний еволюційний шлях. На його якості та специфіці відобразилися не тільки історичні події, а ще й численні стереотипи й уявлення громадськості та церкви.

Для нашого суспільства традиційно характерна вагома роль жінки і передовсім матері [9, 458]. Ця традиція формувалася віками і зародилася ще із часів